

**Správne delikty a Správne trestanie v kontexte zásady „*nullum crimen sine lege*“, „*nemo tenetur se ipsum accusare*“ a zásady legitímnych očakávaní
*Administrative Wrongs and Sentencing from the Perspective of the principles of „nullum crimen sine lege“, „nemo tenetur se ipsum accusare“ and of the principle of legitimate expectations***

doc. JUDr. PhDr. Peter Potásch, PhD.

Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav verejného práva

Anotácia

Štúdia sa zaoberá aktuálnymi otázkami týkajúcimi sa pojmu správne trestanie, a to najmä v kontexte kategorizácie správnych deliktov pre účely Správneho súdneho poriadku (zákon č. 162/2015 Z. z.). Autor sa venuje trom základným inštitútom: a) zásade nullum crimen sine lege / nullum crimen sine lege certa (v kontexte generálnej klauzuly ako základu pre administratívnoprávny postih), b) vzťahu precedenčnej zásady a zásady individualizácie sankcie (za správny delikt) a c) vybranými osobitosťami zásady nemo tenetur se ipsum accusare (v kontexte správneho trestania). Vo finálnej časti štúdie autor prezentuje svoje úvahy smerujúce k tomu, či sa pre účely správneho trestania právnických osôb majú popri zásadách obsiahnutých v Trestnom zákone a Trestnom poriadku uplatniť aj zásady vyplývajúce z osobitného zákona upravujúceho trestnú zodpovednosť právnických osôb. Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-16-0521.

Annotation

The study focuses on the current issues relating to the topic administrative sentencing by looking into the definition of this term (via the categories of administrative wrongs) as set forth by the Slovak Judicial Administrative Proceedings Code. At the same time, the author focuses on the a) principle nullum crimen sine lege / nullum crimen sine lege certa (especially from the perspective of a general clause being the very foundation of the administrative sentencing), b) the relation between the rules of precedents and between the individualization of the sentences (for administrative wrongs) and c) the principle of nemo tenetur se ipsum accusare (from the perspective of administrative sentencing). In the final part of the study, the author presents his views on the fact whether the criminal law principles set forth by the Criminal Code and the Criminal Procedure Code are the only ones to be applied in the case of punishing legal entities or shall – in addition to the above Codes – a special piece of legislation – the Act on the Criminal Liability of Legal Entities applied as well.

This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under the contract No. APVV-16-0521.

Kľúčové slová

správny delikt, trestný čin, sankcia, nullum crimen sine lege, nullum crimen sine lege certa, nemo tenetur se ipsum accusare, precedenčná zásada, legitímne očakávania, trestná zodpovednosť právnickej osoby

Keywords

administrative wrong, criminal offence, punishment/sentence, nullum crimen sine lege, nullum crimen sine lege certa, nemo tenetur se ipsum accusare, rule of precedents, legitimate expectations, criminal liability of legal entities

I.

Správne trestanie – už nielen (klasické) postihovanie za správny delikt

V predkladanej štúdii sme sa rozhodli venovať otázkam, ktoré považujeme v súvislosti so správnym trestaním v súčasnosti za mimoriadne aktuálne. Aj keď sa na prvý pohľad môže zdať, že pojem správny delikt, resp. správne trestanie sú pojmy ustálené (z hľadiska teória aj praxe, resp. z hľadiska vymedzenia a ich obsahu), nie je tomu tak. Práve v súčasnosti je možné identifikovať nové fenomény, ktoré vnášajú do režimu správneho trestania často viac otázok ako odpovedí. Napríklad pri porovnávaní pojmov „správny delikt“ vidíme odklon od „klasickkej“ klasifikácie správnych deliktov (v odbornej literatúre) a pri legálnom vymedzení obsahu tohto pojmu (resp. pojmu správne trestanie) pre účely správneho súdneho konania podľa osobitných právnych predpisov. Práve vymedzenie pojmu „správne trestanie“ podľa zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok podrobujeme detailnejšej analýze (pričom mimoriadne kladne hodnotíme, že za správne trestanie (podľa SSP) sa považuje aj postihovanie „za iné protiprávne konanie“, ktoré nie je možné kategorizovať ako priestupok alebo iný správny delikt). V ďalšej časti štúdie sa venujeme trom trestnoprávnym zásadám, ktoré by mali byť aplikované aj vo vzťahu k ukladaniu správnych sankcií (ktoré majú povahu trestného obvinenia – s odkazom na tzv. štrasburskú judikatúru a nadväzujúcu rozhodovaciu činnosť národných súdov – súdov Slovenskej republiky). Osobitný priestor v tejto súvislosti venujeme zásade „*nullum crimen sine lege*“ (najmä v kontexte jej zložky *nullum crimen sine lege certa*), ďalej vzťahu zásady legitímnych očakávaní – precedenčnej zásade v správnom konaní (na strane jednej) a zásade individualizácie sankcie (na strane druhej) a vo finálnej časti štúdie venujeme pozornosť zákazu sebaobviňovania (*self-incrimination*) – v kontexte správneho práva (správneho trestania).

II.

Úvod – správny delikt/správne trestanie (teória a zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok)

Správny delikt je jedným z druhov právnych deliktov. Všeobecný pojem „správneho deliktu“ nie je legálne definovaný^[1], pričom z čisto kvantitatívneho hľadiska tvorí väčšiu skupinu verejnoprávných deliktov ako trestné činy. Neexistuje žiadny prameň práva, ktorý by legislatívne vymedzoval kategórie správnych deliktov. Takúto kategorizáciu zaviedla právna teória, resp. teória správneho práva, pričom v tejto súvislosti sa najčastejšie pojednáva o priestupkoch a tzv. iných správnych deliktoch, ktoré sa ešte ďalej vnútorne diferencujú spravidla na iné správne delikty fyzických osôb postihované na základe zavinenia, správne delikty právnických a fyzických osôb postihované bez ohľadu na zavinenie, správne (verejné) disciplinárne delikty a správne poriadkové delikty. Väčšina správnych deliktov je subsumovateľná pod niektorú z uvedených položiek, pričom, žiaľ, v praxi vznikajú aj „nové“ a terminologicky nevhodné označenia, ktoré do celého systému deliktuálneho práva vnášajú nekoherentnosť. V tejto súvislosti je možné spomenúť napr. zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (v znení neskorších predpisov), ktorý v §72 upravuje tzv. „disciplinárne priestupky“.^[2] Vhodné a jasné označenie deliktu je pritom dôležité, keďže v niektorých prípadoch je základným predpokladom jeho postihnuteľnosti aj formálny znak označenia – napr. nevyhnutnosť explicitného označenia za priestupok v zákone č. 372/1990 Zb. o priestupkoch (ZoP) alebo v osobitnom predpise.^{[3] [4]}

Jednoznačné vymedzenie toho, čo sa považuje za správny delikt, sa v súčasnosti stáva čoraz relevantnejším, a to najmä z dôvodu, že pojem „správny delikt“ a „správne trestanie“ sa stávajú kľúčovými už nielen v kontexte správneho konania, ale aj v správnom súdnictve. S účinnosťou od 01.07.2016 sa totiž v právnom poriadku Slovenskej republiky (účinnosťou zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok – ďalej aj ako „SSP“) objavil osobitný druh žaloby, a to sankčná žaloba – formálne správnejšie „*správna žaloba vo veciach správneho trestania*“ (§ 194 a nasl. SSP). Ide o osobitný druh žaloby, o ktorej sa koná v osobitnom režime (v porovnaní s tzv. všeobecnou správnou žalobou podľa § 177 a nasl. SSP).

Pre režim konania o tzv. sankčnej žalobe bude pritom relevantné skúmať obsah pojmu „správne trestanie“ pre účely SSP. Ustanovenie § 194 ods. 1 SSP definuje, že „*Správnym trestaním sa na účely tohto zákona rozumie rozhodovanie orgánov verejnej správy o priestupku, správnom delikte alebo o sankcii za iné podobné protiprávne konanie.*“ Predmetné vymedzenie správneho trestania uskutočnené prostredníctvom akejsi typológie správnych deliktov sa pritom odkláňa od dlhodobo zaužívaného členenia správnych deliktov (pre doktrínálne účely). Dlhodobo totiž teória správneho práva v súvislosti s kategorizáciou správnych deliktov vychádzala z duálneho režimu, a to v tom zmysle, že správne delikty sa delia na „priestupky“ a „iné správne delikty“ (pričom do položky „iné správne delikty“ sa zahŕňali všetky správne delikty, ktoré neboli priestupkami).

Ustanovenie § 194 ods. 1 SSP pritom do podstatnej miery predmetnú koncepciu modifikuje a indikuje, akoby priestupky neboli správnym deliktom, čo vyplýva z jazykového vymedzenia „*rozhodovanie o.... priestupku, správnom delikte...*“. Uvedený odklon je do určitej miery odôvodnený v odbornej literatúre^[5], kde autori typológiu deliktov (pre účely správneho trestania podľa SSP) vnímajú cez prizmu „*správnych deliktov (v širšom zmysle)*“ a „*správnych deliktov (v užšom zmysle)*“, kde správne delikty v užšom zmysle predstavuje to, čo by bolo inak subsumovateľné pod inštitút „*iných správnych deliktov*“ (rozumej iné ako priestupky)^[6].

Na strane druhej, autor tejto štúdie považuje za mimoriadne progresívnu tú časť legálneho vymedzenia pojmu správne trestanie, kde zákonodarca definuje, že za správne trestanie sa považuje aj rozhodovanie o „*sankcii za iné podobné protiprávne konanie*“. V tejto súvislosti si dovoľujeme ale poukázať na to, že správnym trestaním (pre účely SSP) nie je akékoľvek rozhodovanie o „*inom podobnom protiprávnom konaní*“, ale len o takom, za ktoré sa ukladá „*sankcia*“. Celkovo je možné uviesť, že ide o vymedzenie v zostatkovom režime, kedy pamätajúc na to, že právny poriadok nie vždy pomenúva určité protiprávne konanie priestupkom alebo iným správnym deliktom, subsumuje sa pod pojem správneho trestania aj iné opatrenie majúce sankčnú povahu ako následok protiprávneho konania (vo verejnomocenskom režime). Predmetné vymedzenie na strane jednej pôsobí progresívne (a nepochybne v prospech práv a právom chránených záujmov fyzických osôb a právnických osôb), na strane druhej kladie bremeno procesného posudzovania povahy konania na správne orgány už v úvodnej etape konania, a to tak, že zodpovedanie otázky, či sa nejedná o „*rozhodovanie o inom protiprávnom konaní*“, za ktorý sa ukladá sankcia“ musia správne orgány riešiť už pri začatí takéhoto konania. Nepochybne, keby tomu tak bolo, účastníkovi konania by musel správny orgán garantovať všetky štandardy ochrany jeho hmotnoprávných a procesných práv vzťahujúcich sa inak na deliktuálne konanie. Otázkou však môže byť, kedy sa určitý následok protiprávneho konania bude môcť považovať za sankciu. Autor predpokladá, že zákonodarca mal pri použití pojmu „*sankcia*“ na zreteli také situácie, kedy postih ako taký nie je v osobitnom zákone označený za sankciu, ale skúma sa jeho povaha (efekt, dopad, účel

ukladaného opatrenia). Všeobecne záväzné právne predpisy síce pojem „sankcia“ používajú (napr. § 11 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch má označenie „Sankcie“ a následne sa v ňom určujú sankcie za priestupky), veľké množstvo prameňov práva však tento pojem používa, ale ho osobitne nevymedzuje, príp. ho ani nepoužíva a pritom v praxi nie sú žiadne pochybnosti o tom, že sa jedná o sankciu (postih – represívne opatrenie). Príkladom takej situácie je napr. Piata časť zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní označená ako „Živnostenská kontrola a pokuty“. Celkovo napr. práve zákon o živnostenskom podnikaní pri žiadnom postihu za protiprávne konanie v ňom uvedené neurčuje, že sa ukladá sankcia (resp. čo sa považuje za sankciu), ale upravuje priamo režim pokút, ktoré sa za protiprávne konanie na predmetnom úseku ukladajú a rovnako žiadne protiprávne konanie v danom zákone upravené nepomenúva ani druhovo ako „delikt“ (čo však neznamená, že konanie o takomto alebo podobnom protiprávnom konaní v režime správneho súdnictva nebude konaním o „inom správnom delikte“, resp. že to bude vždy automaticky konaním v tzv. zostatkovom režime – iné protiprávne konanie podľa SSP). Celkovo je možné uviesť, že za sankciu (pre účely posudzovania, či ide o sankčný postih) by sa mali považovať také opatrenia, ktoré majú primárne represívnu povahu, prostredníctvom ktorej sa má dosiahnuť dlhodobá prevencia. Za sankcie by sa – podľa nášho názoru – nemali považovať také opatrenia, ktorých primárnym účelom je okamžitý preventívny účinok (napr. nemožnosť/zákaz pokračovať v jazde motorovým vozidlom s cieľom zabrániť ujme), príp. opatrenia reparačnej povahy (napr. náhrada škody).

Z uvedeného v každom prípade vyplýva, že kým rozhodovanie o priestupku a o inom správnom delikte (pre účely SSP podľa doktríny vnímané ako správny delikt v užšom zmysle) je bez ďalšieho „správnym trestaním“, k tomu, aby sa pre účely SSP považovalo za správne trestanie aj rozhodovanie o „inom protiprávnom konaní“, je potrebné skúmať, čo sa za takéto konanie ukladá a či následok takéhoto protiprávneho konania je možné vnímať sankciou. Z povahy sankcií (za verejnoprávne delikty, t.j. aj súdne delikty) pritom vyplýva, že plnia regulačnú funkciu zameranú na potlačenie až odstránenie nevhodných javov, ktoré sa vyskytujú v správaní subjektov.^[7] Je preto logické, že sankcia patrí medzi podstatné elementy deliktuálneho práva, čo platí tak pre trestné právo, ako aj pre právo správne. Vo všeobecnosti je možné v režime sankčných mechanizmov identifikovať nasledovné základné funkcie sankcií: **odplata** – ako sociálna pomsta, **izolácia** – vylúčenie páchatel'a zo spoločnosti (pri niektorých trestoch)^[8], **odstrašenie** – ako prvok individuálnej aj generálnej prevencie a **rehabilitácia** – odhalenie dôvodov páchania trestnej činnosti (príp. priestupkov), ich riešenie a zmena. Niektorí autori okrem vyššie uvedených uvádzajú aj iné funkcie sankcií/trestov – napr. **reštitučnú funkciu** (odstránenie následkov verejného deliktu a náhrada spôsobenej škody), príp. **preventívnu funkciu** (napr. ukladanie sankcií za účelom prevencie budúcich škôd – napr. deliktuálne environmentálne právo) a pod.^[9]

Z vyššie uvedeného teda vyplýva, že správnym trestaním (pre účely SSP, resp. konania o sankčnej žalobe podľa SSP) už nie je len postihovanie správnych deliktov (priestupkov a iných správnych deliktov), ale aj iné verejnomocenské konanie za protiprávne konanie, za ktorý sa ukladá postih. Bude pritom na správnom orgáne už v úvodnej etape ustáliť, či jeho konanie bude konaním sankčným alebo nesankčným (v konkrétnej veci), keďže od tohto parametra sa bude odvíjať nadväzujúci procesný štandard konania. Podľa nám dostupných informácií, na správnych súdoch už prebiehajú konania, o ktorých sa koná/konalo v režime všeobecnej správnej žaloby, hoci sa o nich má/malo konať v režime sankčnej žaloby, keďže sa javí, že predmet konania na správnom orgáne (a nadväzujúce rozhodnutie správnych orgánov) malo sankčnú povahu, a to napriek tomu, že konanie správneho orgánu nebolo

konaním o priestupku ani o inom správnom delikte. Pre úplnosť si dovoľujeme vysloviť presvedčenie, že hoci sme si vedomí skutočnosti, že žalobca je povinný pri podaní správnej žaloby označiť, o aký druh žaloby ide^[10], nesprávne označenie druhu žaloby nemôže viesť k žiadnemu takému rozhodnutiu súdu, ktorým by vo svojej podstate došlo k odmietnutiu spravodlivosti, resp. prístupu k súdu (denegatio iustitiae). Máme za to, že v súlade so základnými ústavnoprávnymi princípmi, správny súd nie je zbavený povinnosti skúmať obsah podanej žaloby a následne túto hodnotiť materiálne (nie formalisticky) a konať o podanej žalobe v zmysle jej obsahu (a to aj v prípade, ak táto bola žalobcom nesprávne označená).

Nullum crimen sine lege v kontexte správneho trestania

V odborných kruhoch je všeobecne známou skutočnosťou, že na postihovanie správnych deliktov sa primerane uplatňujú trestnoprávne štandardy. Ide dokonca o tak významnú vec, že zákonodarca v ustanovení § 195 SSP zakotvil explicitnú výnimku z rozsahu preskúmavania (sankčnej) správnej žaloby správnym súdom, a to tak, že (§ 195 SSP) „*Správny súd nie je vo veciach správneho trestania viazaný rozsahom a dôvodmi žaloby, ak c) ide o základné zásady trestného konania podľa Trestného poriadku, ktoré je potrebné použiť na správne trestanie, d) ide o dodržanie zásad ukladania trestov podľa Trestného zákona, ktoré je potrebné použiť aj na ukladanie sankcií v rámci správneho trestania...*“

Zásada *nullum crimen sine lege* je považovaná za východiskovú zásadu trestného konania, čo je nepochybne podčiarknuté aj tým, že ide o zásadu, ktorá vyplýva už z čl. 49 Ústavy SR („*Len zákon ustanoví, ktoré konanie je trestným činom a aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie.*“). V správnom trestaní – hoci absentuje zákonné vymedzenie takejto zásady (ak odhliadneme od všeobecného princípu legality) – je možné sa na ňu odvolávať analogicky (odkazom na Ústavu SR) a v kontexte tzv. štrasburskej judikatúry, podľa ktorej (pri splnení určitých podmienok), je aj správne trestanie možné považovať za konanie trestnoprávnej povahy (resp. správny delikt je možné považovať za trestné obvinenie). Pre účely tejto štúdie pritom nebudeme zachádzať do nadväzujúcich podmienok, keďže tieto už v súčasnosti považujeme za dostatočne detailne spracované (v dostupnej odbornej literatúre), ale budeme sa jej venovať cez prizmu postihovania špecifických druhov správnych deliktov (tak ako to bude vyplývať z výkladu nižšie). Vo vzťahu k správne trestaniu je túto zásadu možné vymedziť ako konanie orgánov verejnej správy pri vyvodzovaní administratívnej zodpovednosti, ktoré je opodstatnené, len ak existuje dôvodné podozrenie zo spáchania správneho deliktu, pričom musí byť dodržaný príslušný normatívne daný procesný postup^[11].

V súvislosti so zásadou *nullum crimen sine lege* sa však často opomínajú jej integrálne zložky, a to:

- *nullum crimen sine lege scripta* – iba v prameňoch práva ako zákon a medzinárodné zmluvy (nie podzákonné predpisy a interné predpisy a pod.)
- ***nullum crimen sine lege certa*** – požiadavka určitosti právne normy, konanie trestným právom zakázané musí byť vyjadrené **presne, jasne, zrozumiteľne a dostatočne podrobne**
- *nullum crimen sine lege stricta* – zákaz analógie v neprospech páchatel'a
- *nullum crimen sine lege praevia* – zákaz retroaktivity trestných noriem v neprospech páchatel'a^[12]

V rámci správneho trestania ale zásada *nullum crimen sine lege* neplatí v plnom rozsahu, resp. absolútne (osobitne tu poukazujeme na *nullum crimen sine lege certa*), keďže ako to vyplýva z rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, v SR je postihovanie správnych deliktov možné aj na základe generálnej klauzuly, t.j. minimálne vo sfére postihovania niektorých správnych deliktov na úseku ochrany hospodárskej súťaže je možné postihovanie účastníka konania uskutočňovať aj bez „presne, jasne, zrozumiteľne a dostatočne podrobne“ vymedzenej skutkovej podstaty správneho deliktu^[13]. Vec, na ktorú nižšie poukazujeme je o to zaujímavejšia, že sa v nej prezentujú právne názory dvoch rôznych senátov Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktoré nie sú v skúmanej veci identické, resp. v rámci ktorých došlo k odklonu od pôvodného vnímania tejto otázky najvyšším súdom.

Podľa § 8 ods. 2 zákona č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov: „Zneužitím dominantného postavenia na relevantnom trhu je **najmä...**“, podľa § 8 ods. 6 (v rozhodnom čase, dnes je to § 8 ods. 3) citovaného zákona „Zneužívanie dominantného postavenia na relevantnom trhu **je zakázané.**“.

Podstata súdneho prieskumu spočívala v tom, či je možné účastníka konania postihnúť na základe generálnej klauzuly, t. j. spôsobom, že zneužitie dominantného postavenia na relevantnom trhu je v zákone vymedzené len demonštratívne („najmä“ – pozri citované ustanovenie vyššie), t.j. bez toho, aby konanie, ktoré je predmetom postihu, bolo výslovne vymedzené v zákone.

Vo veci sp. zn.: 3 Sžh/3/2010 Najvyšší súd Slovenskej republiky považoval postihovanie na základe generálnej klauzuly za prípustné, avšak len v prípade, ak správny orgán najskôr vymedzí (rozhodnutím) konanie, ktoré bude môcť následne postihovať (t.j. až potom, keď sa toto konanie účastník zopakuje). Z odôvodnenia uvedeného rozhodnutia NS SR vyplýva: „Zásada *proportionalit*y vyžaduje, že ak protimonopolný úrad má právomoc na základe generálnej klauzuly a demonštratívneho vymedzenia zákona sformulovať nové skutkové podstaty zneužívania dominantného postavenia, na druhej strane podnikateľ musí mať možnosť poznať presné znenie praktiky, ktorá je zakázaná. Až po tomto momente ho možno sankcionovať. Činnosť protimonopolného úradu by preto mala byť zameraná na včasné identifikovanie praktík, zachytenie ich obsahu rozhodnutím, ich zakázanie a následne až na sankcionovanie, kedy už môže byť naplnená zásada *nullum crimen*.“, resp. „Najvyšší súd poukazuje na to, že takéto identifikovanie (pomenovanie) praktík zneužitia dominantného postavenia je možné uskutočniť iba správnu úvahou príslušného orgánu, ktorá musí byť logická a racionálna. Ide o autoritatívne vyjadrenie úsudku kompetentnej osoby na skutkový stav. V právnom systéme musí existovať niekto, kto povie: „toto konanie podnikateľa je zneužitím dominantného postavenia“ a prvýkrát ho autoritatívne zadefinuje rozhodnutím. Právomoc protimonopolného úradu na tento úsudok je daná zákonom v ust. § 22 ods.1, písm. b) zákona č. 136/2001 Z. z. podľa ktorého „úrad vydáva rozhodnutie o tom, že konanie alebo činnosť podnikateľa je zakázaná podľa tohto zákona alebo podľa ustanovení osobitného predpisu; rozhoduje o uložení povinnosti zdržať sa takéhoto konania a o povinnosti odstrániť protiprávny stav.“. Najvyšší súd SR v tejto veci tiež potvrdil, že „V zákone nie je možné zachytiť všetky skutkové podstaty správnych deliktov zneužitia dominantného postavenia a v prípade, že sa vyskytne praktika, ktorú nemožno subsumovať pod žiadnu demonštratívne uvedené skutkovú podstatu, Úrad musí pri posudzovaní vychádzať z generálnej klauzuly týkajúcej sa zneužívania dominantného postavenia na relevantnom trhu, ale musí pritom rešpektovať zásady správneho

trestania založené na generálnej klauzule, a sankciu ukladať až vtedy ak podnikateľa nerešpektuje rozhodnutím ustálenú skutkovú podstatu.“

Najvyšší súd Slovenskej republiky v predmetom rozhodnutí akceptoval, že skutková podstata správneho deliktu nemusí byť v zákone vyjadrená jednoznačne, jasne, zrozumiteľne a pod., t.j. akceptoval prípadný postih účastníka konania opierajúc sa o generálnu (deliktuálnu) klauzulu (čím sa odklonil od *nullum crime sine lege certa*), ale deklaroval potrebu takýto postih „rozdeliť“ do dvoch rovín – a to najskôr do roviny vymedzenia samotného protiprávneho konania (skutku) rozhodnutím správneho orgánu a až jeho následným postihom v podobe uloženia sankcie.

Najvyšší súd Slovenskej republiky sa však už v rozsudku sp. zn.: 3Sžpu/1/2014 od tohto vnímania odkláňa, pripúšťa dokonca postih bez toho, aby bola skutková podstata deliktu vymedzená čo i len predchádzajúcim rozhodnutím správneho orgánu a konštatuje: „1. Konštrukcia generálnej klauzuly, ako je zakotvená v zákone číslo [136/2001](#) Z.z. o ochrane hospodárskej súťaže (§ 8 ods. 2) vo vzťahu k jednotlivým demonštratívne vymenovaným skutkovým podstatám je nevyhnutná, pretože v súťažnom práve nikdy nemožno normatívne zakotviť úplný výpočet spôsobov, ktorými možno zneužiť moc na trhu na ujmu ostatných účastníkov trhu. 2. Význam generálnej klauzuly v súťažnom práve spočíva v tom, že pokiaľ určité konanie naplňuje jej jednotlivé znaky, i keď nie je zachytené v zákone pomenovanou skutkovou podstatou, je konaním zakázaným, a to so všetkými dôsledkami, ktoré z neho pre konajúci subjekt vyplývajú. Akékoľvek konanie, ktoré naplňuje znaky uvedené v generálnej klauzule, môže byť sankcionované ako zneužitie dominantného postavenia, a to i vtedy, ak ho pod žiadnu z demonštratívne vymenovaných skutkových podstát nebude možné podradiť. 3. Koncepcia zneužitia dominantného postavenia sa neobmedzuje len na konanie, ktoré pôsobí negatívne vo vzťahu k ostatným súťažiteľom, ale zahŕňa aj konanie, ktoré poškodzuje spotrebiteľov, pretože neprimerané ceny, ktoré majú účinky a vplyv na postavenie užívateľov alebo spotrebiteľov, sú tiež zakázané. 4. Argumentácia žalobcu, že v jeho správaní ide „o novú skutkovú podstatu“, za ktorú by nemal byť sankcionovaný, je právne irelevantná v súťažnom práve. Pokiaľ súťažitelia používajú čoraz sofistikovanejšie praktiky zneužitia, tieto praktiky by potom bolo možné považovať neustále za nové a vidieť v nich prvky novosti, a potom by v podstate nebolo možné subjekt, ktorý používa „novú praktiku“, ale hoci nedovolenú praktiku, sankcionovať v oblasti súťažného práva, a preto i na prípady, v ktorých ide o určitú „novosť praktik v zneužití na trhu“ je aplikácia generálnej klauzuly ako inštitútu súťažného práva, súladná so zákonom o ochrane hospodárskej súťaže ako i s článkom 102 ZFEÚ.“ Z uvedeného rozhodnutia sp. zn.: 3 Sžpu/1/2014 vyplýva, že v tejto veci NS SR bez ďalšieho akceptoval existenciu generálnej klauzuly ako všeobecného základu pre postih účastníka, a to bez potreby konkretizácie protiprávneho konania tak, ako túto požiadavku formuloval NS SR vo veci sp. zn.: 3 Sžh/3/2010.

Bez osobitného akcentovania asi nebude žiadnym prekvapením, že vec skončila na Ústavnom súde Slovenskej republiky (uložená pokuta bola vo výške 235.200,00 Eur), ktorý, na základe podanej sťažnosti (v súvislosti s konaním, resp. rozsudkom NS SR vo veci sp. zn.: 3 Sžpu/1/2014) v rozhodnutí sp. zn.: III. ÚS 541/2016 ustálil „Pokiaľ **zákon zakazuje** určitý spôsob správania a konania, a to či už určením spôsobu konania alebo následku, **nemožno ani pri absencii konkrétne vymedzenej skutkovej podstaty tvrdiť, že porušenie takého všeobecného (generálneho) pravidla nie je porušením zákona, a teda nie je v zmysle tohto zákona sankcionovateľné. Neexistencia konkrétnej definície pri súčasnej existencii generálnej klauzuly vedie k možnosti postihnúť širšie spektrum správania subjektov na trhu, ktoré**

*môže mať škodlivé účinky na hospodársku súťaž. Je úlohou protimonopolného úradu takéto správanie zistiť včas, riadne ho **podchytiť a zadefinovať ako skutkovú podstatu**.”.*

Z uvedeného potom vyplýva, že zásada *nullum crimen sine lege* (***nullum crimen sine lege certa***) nemusí byť aplikovaná v prípade konaní o správnych deliktov v plnom rozsahu, t.j. nemá absolútnu platnosť, ako je tomu v prípade trestných činov. Samozrejme, uvedené bolo ustálené — podľa vedomostí autora tejto štúdie — len na predmetnom úseku (t.j. zneužitie dominantného postavenia na trhu) a nejaví sa, že by v súčasnosti takýto výklad bol paušálny, považovali sme však za potrebné na to poukázať, keďže ide o výnimku z podstatnej zásady aplikovanej pri postihovaní verejnoprávných deliktov a najmä ide o odklon od vnímania predmetnej zásady v trestnoprávnom režime.

Individualizácia sankcie za správny delikt vs. precedenčná zásada

Na konanie o správnych deliktoch (pričom pre účely tejto štúdie uvažujeme o pojme správny delikt v širšom zmysle) sa štandardne uplatňuje osobitná procesná úprava a subsidiárne, príp. výlučne zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) – ďalej ZoSK. Jednou zo zásad správneho konania je zásada materiálnej rovnosti (precedenčná zásada) podľa § 3 ods. 5 ZoSK.

V odbornej literatúre, resp. v praxi verejnej správy a správneho súdnictva sa ustanovenie § 3 ods. 5 (druhá veta) Správneho poriadku označuje rôznymi pojmami (napr. zásada materiálnej rovnosti, precedenčná zásada a pod.)^[14]. Samotné označenie (pomenovanie) predmetnej zásady je pritom pre potreby tohto príspevku irelevantné, keďže sa zameriavame na obsahovú náplň predmetnej zásady, ktorej pozitívneprávne vymedzenie znie nasledovne (§ 3 ods. 5 Správneho poriadku, druhá veta): *Správne orgány dbajú o to, aby v rozhodovaní o skutkovo zhodných alebo podobných prípadoch nevznikali neodôvodnené rozdiely*.

Precedenčná zásada, resp. zásada materiálnej rovnosti je – okrem iných – reakciou na princípy dobrej správy a ich aplikáciu v praxi, ktoré sa v činnosti správnych orgánov prejavujú rešpektovaním kontinuity práva a rozhodovania. Vychádza z ustálenej praxe Súdneho dvora EÚ, kde platí, že rovnaké prípady za rovnakých podmienok je potrebné posudzovať rovnako. Zhodnotiť, či príbuznosť podmienok je kritériom, ktoré zabraňuje neodôvodneným preferenciám niektorých účastníkov, prináleží nestrannému orgánu, v našom prípade správnomu orgánu.^[15]

Podstata tejto zásady teda spočíva v tom, aby v rámci rozhodovacej činnosti správnych orgánov nevznikali excesívne odklony v skutkovo zhodných alebo podobných prípadoch, pričom ide nielen o extrémne odklony (napr. jednému účastníkovi sa vyhovie, druhému v takej istej, resp. podobnej veci a za tých istých/podobných podmienok nie), ale aj o akékoľvek iné neopodstatnené odklony majúce parciálny charakter (napr. výška uloženej pokuty za ten istý skutok páchatelovi s podobnými pomermi by mala byť podobná).

Táto zásada má striktné záväzný charakter napriek tomu, že zákonodarca v rámci jej vyjadrenia používa slovo „*dbať*“, keďže toto spojenie sa používa napríklad aj v kontexte zásady hospodárnosti a rýchlosti konania (§ 3 ods. 4 Správneho poriadku, posledná veta: „*Správne orgány dbajú na to, aby konanie prebiehalo hospodárne a bez zbytočného zaťažovania účastníkov konania a iných osôb.*“), prípadne v § 81 Správneho poriadku, podľa ktorého je správny orgán v rámci správneho konania povinný „*dbať*“ na výsady a imunity podľa vnútroštátnych aj medzinárodných predpisov. Napriek tomu sa tejto zásade

v podmienkach súčasnej rozhodovacej praxe správnych orgánov ani správnych súdov väčší priestor nevenuje a je tiež relatívne marginalizovaná v doktrínálnej sfére. Práve s precedenčou zásadou, resp. zásadou legitímnych očakávaní však úzko súvisí zásada individualizácie postihu. Otázne môže byť, ktorá z týchto zásad má prednosť. Podľa **Najvyššieho správneho súdu Českej republiky**, vyjadrenom v rozsudku sp. zn.: **5 As 14/2015** – „Najvyšší správní soud konstatuje, že správní orgán je nepochybně povinen respektovat zásadu rovného přístupu a nestranného postupu, jakož i zásadu legitimního očekávání, tedy aby při rozhodování skutkově shodných nebo podobných případů nevznikaly nedůvodné rozdíly. **Tyto zásady však nelze chápat izolovaně; každý případ je vždy jedinečný a jeho řešení musí vycházet z konkrétních okolností a skutečností zjištěných správním orgánem. ...**“ a dálej “V této souvislosti Nejvyšší správní soud podotýká, že v dané věci se jedná o otázku správního trestání, je tedy třeba vycházet vždy z individualizace pachatele, skutku i individualizace trestu. **Pro uložení sankce tedy není a priori rozhodné jaká sankce byla uložena v jiných případech, ale správní orgán je povinen především vždy v každém konkrétním případě odůvodnit výši sankce, kterou ukládá; přitom je povinen brát v potaz i výše zmiňovanou zásadu legitimního očekávání a stejného zacházení.** Rovněž tak předmětem přezkumu má být zásadně přiměřenost, resp. zákonnost sankce s ohledem na konkrétní skutková zjištění, **nikoli bez dalšího pouze to, zda správní orgán uložil v obdobné věci sankci v jiné výši** (nutno konstatovat, že v tomto směru ve zcela obecné rovině vedl žalobce i své žalobní námítky). Není pochyb o tom, že pokud tak správní orgán učiní, tedy ve shodné věci uloží bez dalšího pokutu v zásadně odlišné výši, aniž by své rozhodnutí odůvodnil, je takový postup třeba označit za svévolný a v rozporu s § 2 odst. 4 správního řádu.”. Rovnako napr. vo veci sp. zn. **4 Ads 211/2014 – NSS ČR** uvádza „Jak správně uvedl krajský soud, pro posouzení otázky, zda jde o podobný případ ve smyslu § 2 odst. 4 správního řádu, není rozhodující pouhá úvaha stěžovatele o závažnosti deliktu a procento odpovídající poměru uložené pokuty a maximální sazby stanovené zákonem. **Aby bylo možné uvažovat o srovnatelnosti posuzovaných případů, muselo by se jednat o delikty obdobné způsobem spáchání, okolnostmi, za nichž byly spáchány, osobou odpovědnou za delikt apod. (...)** V jednom případě byla uložena pokuta vyšší, v jednom případě nižší, než ve věci stěžovatele. Vzhledem k tomu, že se jednalo o zcela jiné postihované jednání, nelze ani jednoznačně vyhodnotit, zda míra společenské nebezpečnosti deliktu v obou srovnávaných případech byla vyšší než u stěžovatele, jak činí stěžovatel v kasační stížnosti. **Společenská nebezpečnost deliktního jednání není totiž exaktně kvantifikovatelnou veličinou, pomocí níž by bylo možné přesně srovnávat zcela odlišné delikty, přičemž typová společenská nebezpečnost určitého jednání, zpravidla vyjádřená zákonnou sazbou sankce, kterou lze za určitý delikt uložit, nemusí přesně korespondovat s nebezpečností konkrétního jednání, za něj je individualizovaná sankce** (samozřejmě v zákonném rozmezí) ukládána.“. **Najvyšší správní soud ČR – sp. zn.: 4 Ads 118/2013** dále deklaroval “Nejvyšší správní soud se neztotožňuje s názorem krajského soudu, že stěžovatelem jako důkaz nabídnutý přehled rozhodnutí správního orgánu prvního stupně vydaných ve věcech deliktů na úseku rovného zacházení v období dvou let před vydáním rozhodnutí správního orgánu prvního stupně, nemůže prokázat, jak správní orgán posuzoval obdobné věci. Jakkoli lze souhlasit s tím, že z tohoto přehledu nelze zjistit, za jakých okolností byly konkrétní delikty spáchány, nelze přehlédnout, že delikty na úseku rovného zacházení vykazují obdobnou typovou společenskou nebezpečnost, což je vyjádřeno tím, že jsou upraveny v rámci jednoho ustanovení (§ 24 odst. 1 zákona inspekci práce) a tím, že zákonodárce za tyto delikty stanovil shodnou sankci (§ 24 odst. 2 zákona o inspekci práce). **Jakkoli zásadně spočívá důkazní břemeno ohledně prokázání ustálené správní praxe na žalobci, který se této rozhodovací praxe správních orgánů dovolává, nelze přehlédnout, že je to**

zpravidla pouze žalovaný, kdo má přesné a úplné informace o své rozhodovací činnosti. To platí tím spíše u správních orgánů, které svou rozhodovací činnost veřejně nepublikují. Nelze např. po žalobci spravedlivě požadovat, aby prokázal, že neexistují jiná rozhodnutí v obdobných věcech, než ta, kterých se dovolává, ani nelze od žalobce požadovat, aby doložil přesný obsah rozhodnutí správních orgánů, k nimž nemá přístup. Proto zásadně postačuje, aby žalobce doložil, že správní orgán v rozhodné době v typově srovnatelných věcech (tj. ve věcech správních deliktů podle téhož ustanovení zákona) rozhodoval určitým způsobem, tj. zde ukládal pokuty v určité výši. V souladu s principem kontradiktornosti řízení lze v takových případech, kdy žalobce prokáže odlišné rozhodování stejného správního orgánu v typově srovnatelných věcech, požadovat od žalovaného, aby odlišnost rozhodování vysvětlil, tj. aby doložil odlišnosti ve věcech, jichž se žalobce dovolává, případně doložil rozhodování ve věcech, které jsou podle jeho názoru více srovnatelné s řešeným případem, než rozhodovací praxe, které se žalobce dovolává.“

Z vyššie uvedeného je možné ustáliť, že:

- zásada legitímnych očakávaní (precedenčná zásada) je vo vzťahu k zásade individualizácie sankcie sekundárna, prednosť má uloženie individuálnej sankcie a nie „slepá“ aplikácia precedenčnej zásady len na základe totožnosti zákonného ustanovenia, ktoré bolo porušené a pokút, ktoré boli uložené. Predmetné zásady nemôžu byť chápané izolovane, majú komplementárnu povahu
- prioritnou vecou v rámci správneho trestania je uloženie sankcie s prihliadnutím na všetky opodstatnené okolnosti, ktoré druh a výšku sankcie determinujú (pričom do tejto kategórie parametrov spadajú aj legitímne očakávania účastníka konania)
- precedenčná zásada sa má implementovať spôsobom, že v konaní pred správnym súdom (v rámci súdneho prieskumu) by mal žalobca preukazovať existenciu ustálenej rozhodovacej praxe správneho orgánu (ak sa o ňu opiera – v kontexte precedenčnej zásady, resp. odklonu rozhodnutia správneho orgánu od vlastnej rozhodovacej praxe správneho orgánu). Na strane druhej, z dôvodu, že centralizované – verejné databázy rozhodnutí správnych orgánov neexistujú (čo platí pre Českú republiku aj pre Slovenskú republiku), bude postačovať, ak účastník konania preukáže, že správny orgán v rozhodnom čase ukladal za identický delikt (ako je delikt v jeho veci) určitú (rovnakú/podobnú) sankciu. Následne bude na správnom orgáne, aby odôvodnil, prečo v súdnej veci rozhodol inak ako vo veci, ktorá je predmetom súdneho prieskumu
- z dôvodov uvedených vyššie, zastávame názor, že ani v rámci konania pred správnym orgánom nemá účastník konania preukazovať skoršiu rozhodovaciu prax správneho orgánu (tomuto správne mu orgánu). Správne mu orgánu by jeho rozhodovacia prax mala byť známa z úradnej moci a rozhodovanie v súlade s § 3 ods. 5 ZoSK je vo svojej podstate vecou právnej povahy (t.j. nie skutkovou okolnosťou), a preto by si predmetnú povinnosť identického/podobného rozhodovania mal správny orgán plniť bez ďalšieho. Uvedené platí o to viac, že identickosť/podobnosť rozhodovacej praxe správnych orgánov je tiež nástrojom, ktorým sa implementuje do individuálneho rozhodovacieho procesu princíp právnej istoty, resp. rovnosti pred zákonom tak, ako tieto vyplývajú zo základných ústavnoprávnych premís.

Skutočná aplikovateľnosť precedenčnej zásady v rámci správneho trestania je však determinovaná najmä tým, že tak pre správny orgán (ktorý vo veci koná a rozhoduje), ako aj pre (budúcich) účastníkov konania (aby mohli nárokovateľným spôsobom opierať svoje legitímne očakávania o skoršie rozhodnutia správnych orgánov), je potrebná taká konkretizácia údajov o osobe páchatela deliktu, jeho pomeroch a delikte ako takom – v databázach, ktoré by mali byť vytvorené – aby tieto umožňovali

v dostatočnej miere (účastníkom konania a správnym orgánom) komparáciu pôvodného rozhodnutia vo veci s vecou, ktorá je v rozhodnom čase (neskôr) posudzovaná správnym orgánom.

Javí sa preto, že publikovanie rozhodnutí (napr. vytvorením) verejnej databázy nemusí bez ďalšieho viesť k plnohodnotnému uplatňovaniu precedenčnej zásady, ak zverejňovanie rozhodnutí bude realizované bez použitia potrebných identifikačných údajov o osobe delikventa a delikte ako takom. V tejto súvislosti je potrebné pamätať na to, že priamoúmerne rozsahu (počtu) anonymizovaných údajov v rozhodnutí klesá aj možnosť konkretizácie okolností, ktoré by sa mali porovnávať (skoršie rozhodnutie vs. neskoršie rozhodnutie) a ktoré by v konečnom dôsledku mali tvoriť podstatu precedenčnej zásady.

Ak by sme pre účely publikovania rozhodnutí správnych orgánov vychádzali z právnej úpravy zverejňovania súdnych rozhodnutí (účinnnej v čase písania tejto štúdie), potom by sme minimálne v rovine správneho trestania mohli uviesť, že táto úprava by nemusela byť – v určitej časti – postačujúca. Podľa § 82a ods. 1 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov: „*Súdy sú povinné zverejňovať **právoplatné rozhodnutia vo veci samej, rozhodnutia, ktorými sa končí konanie, rozhodnutia o neodkladnom opatrení a rozhodnutia o odklade vykonateľnosti rozhodnutia správneho orgánu, a to do 15 pracovných dní od dňa nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia**; ak rozhodnutie nebolo vyhotovené ku dňu jeho právoplatnosti, lehota na zverejnenie rozhodnutia začína plynúť dňom vyhotovenia rozhodnutia.*“. Uvedená koncepcia typológie rozhodnutí by pre účely aplikovania precedenčnej zásady (s dôrazom na správne trestanie) v podmienkach Slovenskej republiky, bolo akceptovateľné. Podľa § 2 ods. 1 písm. b) vykonávacej vyhlášky MS SR – č. vyhlášky 482/2011 Z. z. o zverejňovaní súdnych rozhodnutí – ale platí, že „*Na účely tejto vyhlášky sa rozumie b) anonymizáciou postup, ktorým sa vylúčia z rozhodnutia údaje, ktorých zverejnenie by mohlo ohroziť alebo porušiť práva a právom chránené záujmy.*“. Ďalej podľa § 4 ods. 3 citovanej vyhlášky „*Anonymizácia sa vykoná tak, že a) slová, najmä mená a priezviská, sa nahradia zamenenými začiatočnými písmenami, b) číslca sa nahradí znakom „X“.*“. Z uvedeného vyplýva, že sa v rozhodnutiach majú anonymizovať všetky údaje, ktoré by mohli ohroziť alebo porušiť práva a právom chránené záujmy (osoby). Za takéto údaje sa pritom nemôže považovať výlučne meno a priezvisko osoby, ale aj iné údaje (meno a priezvisko sú len demonštratívne uvedené v zákone ako jeden z údajov, ktorý sa povinne anonymizuje). V zásade je teda na orgáne verejnej moci (v aktuálnom prípade na súde), ktoré údaje vyhodnotí tak, že by mohli predstavovať ohrozenie práv a právom chránených záujmov osoby. Už toto samo osebe indikuje, že anonymizácia údajov by nemala byť mechanickým, resp. automatizovaným procesom, ale vyžaduje si ľudský vstup, ktorý bude spočívať v hodnotení obsahu rozhodnutia a jeho parciálnych elementov (najmä v titulature, vo výroku a v odôvodnení). Hlavným problémom sa môže javiť, že ak sa v rozhodnutí anonymizujú napr. meno a priezvisko, resp. dátum narodenia, správny orgán napr. nebude schopný zistiť či je páchatel muž alebo žena (čo ale v niektorých prípadoch môže byť pre vec relevantné). Ak sa bude anonymizovať dátum narodenia páchatela, nebude určitelný vek (ktorý tiež môže byť v niektorých prípadoch relevantnou okolnosťou). V prípade, že by sa napr. v odôvodnení rozhodnutia správneho orgánu anonymizovali údaje inak senzitívne (napr. výška príjmu, majetkové pomery páchatela a pod.), rozhodnutie by sa vo svojej podstate stalo neúčinným (pre účely uplatnenia v kontexte precedenčnej zásady), keďže účastník konania (a v konečnom dôsledku ani správny orgán), by nemali možnosť porovnať okolnosti dvoch vecí – možno s výnimkou zákonného ustanovenia deliktu, z ktorého sa osoba uznala vinnou a postihu, ktorý jej bol za delikt uložený (zastávame názor, že samotná

sankcia uvedená vo výroku by nemala podliehať anonymizácii, ak sú súčasne anonymizované ďalšie údaje páchatel'a znemožňujúce jeho identifikáciu). Do určitej miery by bolo možné v neanonymizovanom režime ponechať vybrané skutkové okolnosti veci, ktoré nie sú privilegovanej povahy (napr. deň spáchania deliktu, čas spáchania deliktu a pod.). Na strane druhej, je otázne, do akej miery je potrebné anonymizovať sekundárne údaje, ak sú dostatočne anonymizované primárne identifikačné údaje páchatel'a deliktu. Pri dostatočnej anonymizácii identifikačných údajov páchatel'a deliktu je možné redukovat' počet ďalších údajov, ktoré by mali byť anonymizované. Osobitným problémom sa však môžu javiť niektoré údaje týkajúce sa právnických osôb. V prípade právnických osôb nedochádza (ani) v prípade súdnych rozhodnutí k ich anonymizácii (ako strany konania/účastníka konania) v titulatúre rozhodnutí. Právnické osoby pritom patria do kategórie často postihovaných subjektov, pri ktorých sa (aj vzhľadom na rozhodovaciu činnosť správnych súdov), má osobitne prihliadať na ich majetkové pomery. Tieto by v odôvodnení rozhodnutia mali byť dôkladne riešené správnym orgánom (v súvislosti s odôvodňovaním sankcie, resp. jej výšky). Pre tento účel je ale potrebné uvedomiť si, že nie každý údaj majetkovej povahy, na ktorý by mal správny orgán prihliadať v rámci rozhodnutia je aj verejne dostupný a teda – niektoré takéto údaje – môžu – ak sú zverejnené bez anonymizácie – predstavovať vstup do práv a právom chránených záujmov (právnickej) osoby. Naopak, ich anonymizácia vedie k tomu, že okolnosti veci (a teda napr. podobnosť druhu sankcie a jej výšky) sa stanú objektívne neporovnateľnými, keďže nebudeme vedieť konfrontovať primeranosť sankcie vo vzťahu k majetkovým pomerom páchatel'ov v porovnávaných veciach.

Vzhľadom na uvedené bude potrebné *pro futuro* riešiť, či zverejňovanie rozhodnutí správnych orgánov bude realizované v rovnakom režime ako je tomu aktuálne v prípade rozhodnutí súdov. V tejto súvislosti dokonca nie je – podľa nášho názoru – vylúčený ani duálny režim. Ako uvádzame vyššie, resp. v iných štúdiách, ktoré sme k veci zverejnili, v prípade správneho súdnictva (pri súdnom prieskume rozhodnutí v režime správneho trestania), by súdy práve z vyššie uvedených dôvodov (absencia databázy) nemali očakávať od žalobcu/delikventa, aby v rámci konania pred súdom (a teda zrejme ani pred správnym orgánom ešte v štádiu konania o správnom delikte) poukazoval na spoločné, resp. odlišné znaky porovnávaných vecí. Malo by postačovať (zo strany žalobcu – delikventa) poukázať na to, že pri tom istom (resp. podobnom delikte) správny orgán kontinuálne rozhodoval určitým spôsobom, pričom následne by malo byť na správnom orgáne poukázať na odchýlky v skúmaných prípadoch (ak odlišnosť rozhodnutí bude vychádzať práve z relevantných rozdielov vecí). Z uvedeného dôvodu sme naznačili aj možnosť vytvorenia duálneho režimu databázy – a to tak, že jedna bude anonymizovaná (t.j. bude bez ďalšieho verejne dostupná) a druhá bude existovať pre účely riadneho výkonu verejnej správy (t.j. prístup k nej v neanonymizovanom režime rozhodnutí budú mať správne orgány). Aj v prípade anonymizovanej databázy (pre verejnosť) sa pritom prikláňame k tomu, že údaje majú byť anonymizované len do nevyhnutnej miery, príp. tak, aby pred anonymizovaným rozhodnutím boli uvedené aspoň základné údaje relevantné pre nadväzujúcu komparáciu (napr. pohlavie páchatel'a: muž, vek páchatel'a v čase spáchania deliktu: 21 a pod.).

Nemo tenetur se ipsum accusare (zákaz donucovania k sebaobviňovaniu) – trestné právo vs. správne právo

Ak sme vyššie skonštatovali, že na konania o správnych deliktoch, ktoré spĺňajú podmienku „trestného postihovania“ je potrebné aplikovať trestnoprávne zásady (pozn.: súčasné znenie Správneho súdneho poriadku – pri jazykovom výklade – abstrahuje aplikáciu trestnoprávnych zásad na všetky veci

správneho trestania, t.j. ustanovenie § 194 SSP nerozlišuje medzi správnym deliktom, ktorý má povahu trestného obvinenia (na základe tzv. Engelovských kritérií) a správnym deliktom, ktorý povahu trestného obvinenia podľa tzv. Engelovských kritérií nemá), potom určitý priestor v rámci tejto štúdie považujeme za relevantné venovať zákazu donucovania k sebaobviňovaniu.

Ústavnoprávny základ predmetnej zásady je obsiahnutý v čl. 47 ods. 1 Ústavy SR, podľa ktorej *„Každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.“* V základných predpisoch trestného práva túto zásadu nachádzame vyjadrenú popri § 2 ods. 10 Trestného poriadku (vyhľadávacia zásada), podľa ktorého: *„Orgány činné v trestnom konaní postupujú tak, aby bol zistený skutkový stav veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a to v rozsahu nevyhnutnom na ich rozhodnutie. Dôkazy obstarávajú z úradnej povinnosti.“*; aj v ustanovení § 2 ods. 12 Trestného poriadku, označovanom aj ako zásada zákonnosti dokazovania, podľa ktorého *„Orgány činné v trestnom konaní a súd hodnotia dôkazy získané zákonným spôsobom ...“*.

Uvedené ustanovenia sú vyjadrením toho, že orgány činné v trestnom konaní majú povinnosť sami vyhľadávať skutočnosti potrebné pre trestné konanie. Možno teda uzavrieť, že zásada zákazu sebaobviňovania vyjadruje **povinnosť štátu objasňovať trestné činy, zhromažďovať dôkazy a preukázať vinu bez toho, aby nútil podozrivé alebo obvinené osoby k priznaniu či poskytnutiu dôkazov o svojej trestnej činnosti.**

Povinnosť rešpektovať túto zásadu pre Slovenskú republiku vyplýva taktiež aj z jej medzinárodných záväzkov, a to predovšetkým z čl. 6 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv, a to napriek tomu, že čl. 6 citovaného dohovoru výslovne zakaz sebaobviňovania neupravuje (ale je ho možné vyvodiť – okrem iných – z bohatej rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva).^[16]

Vysvetlenie chápania princípu *nemo tenetur* Európskym súdom pre ľudské práva (ESĽP) môžeme nájsť napríklad v rozsudku Veľkej komory ESĽP vo veci Jalloh proti Nemecku: *“Pokiaľ ide o použitie dôkazov získaných porušením práva obvineného nevypovedať alebo porušením výsady nebyť donucovaný k sebaobviňovaniu, Súd poznamenáva, že ide o medzinárodne uznávané štandardy, ktoré tvoria jadro pojmu spravodlivý súdny proces podľa článku 6 (Dohovoru – pozn. autora). Ich ración spočíva – okrem iných – v ochrane obvineného proti nezákonnému donucovaniu k výpovedi príslušnými orgánmi, čo prispieva k predchádzaniu nesprávnemu výkonu spravodlivosti a napĺňaniu cieľov článku 6. Právo neobviňovať sám seba predpokladá, že obžaloba v trestnej veci sa bude snažiť preukázať vinu obvineného bez uchýlenia sa k dôkazom získaným donucovaním alebo nátlakom napriek vôli obvineného....“*^[17]

Z hľadiska obsahového štandardu je možné identifikovať dve parciálne práva korešpondujúce so zásadou zákazu inkriminácie vlastnej osoby, a to právo mlčať a právo nepodieľať sa na vlastnom obvinení. Vo veci *Saunders v. Spojené kráľovstvo* (vec: 43/1994/490/572) Európsky súd pre ľudské práva uviedol, že *„právo neprispievať k vlastnému obviňovaniu predpokladá, že obžaloba v trestnej veci musí preukázať vinu bez toho, aby sa uchýľovala k dôkazom získaným prostredníctvom donútenia alebo nátlaku bez ohľadu na vôľu obvineného.“*^[18] Na strane druhej, ESĽP v rozhodnutí skonštatoval, že *„nerozhoduje o tom, či zákaz sebaobviňovania je absolútnym právom alebo či za určitých okolností môže byť porušenie tohto práva ospravedlniteľné...“*^[19] Vo všeobecnosti však súd deklaruje, že *„zákaz*

sebaobviňovania nie je porušený v prípadoch, keď sa materiál (rozumej: dôkazy) získavajú od obvineného nástrojmi donútenia, ktorých uplatnenie ale nie je závislé od vôle osoby...“^[20].

Predmetnou vecou sa relatívne detailne zaoberal Ústavný súd Českej republiky (sp. zn.: **I. ÚS 402/05**), a to vo veci sťažovateľa, ktorému bola uložená poriadková pokuta^[21], v ktorej veci Ústavný súd ČR uvádza (a odkazuje na) práve vyššie uvedený prípad: „*Ústavní soud rovněž odkazuje na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Ernest Saunders against the United Kingdom (43/1994/490/572), ve kterém se Spojené království hájilo tak, že žádné z prohlášení pana Saunderse před inspektory nemělo charakter sebeobvinění a že pan Saunders poskytoval pouze odpovědi, které přispívaly k jeho obhajobě, a že pouze sebeobviňující výpověď by mohla být v rozporu s právem nepřispívat k obvinění proti své osobě*“). Evropský soud pro lidská práva však této argumentaci nepřisvědčil. Jednak si povšiml, že některé odpovědi pana Saunderse měly sebeobviňující charakter v tom smyslu, že přiznával znalost faktů, které mohly vést k jeho obvinění („*some of the applicant’s answers were in fact of an incriminating nature in the sense that they contained admissions to knowledge of information which tended to incriminate him*“). Především pak Evropský soud pro lidská práva dospěl k závěru, že právo obviněného nepřispívat k obvinění proti sobě nemůže být omezováno na doznání k vině. Vynucené svědectví, které na první pohled nemusí nést známky sebeobvinění, může být později použito v trestním řízení na podporu obžaloby, např. pro rozpory s jinými prohlášeními obžalovaného. Použití podobných svědectví tak může jejich autora vážně poškodit („*the right not to incriminate oneself cannot reasonably be confined to statements of admission of wrongdoing or to remarks which are directly incriminating. Testimony obtained under compulsion which appears on its face to be of a non-incriminating nature – such as exculpatory remarks or mere information on questions of fact – may later be deployed in criminal proceedings in support of the prosecution case, for example to contradict or cast doubt upon other statements of the accused or evidence given by him during the trial or to otherwise undermine his credibility. Where the credibility of an accused must be assessed by a jury the use of such testimony may be especially harmful.*“). Ústavní soud má za to, že obdobná měřítko je třeba vztáhnout i na právě projednávaný případ.“

Ako sme uviedli vyššie, podstatou tohto princípu je, že nikto, hlavne nie obvinený, nemôže byť nútený k tomu, aby prispieval k svojmu usvedčovaniu z trestného činu. Hlavnou otázkou je, ako široko máme chápať „prispenie“ k sebaobvineniu v kontexte tohto princípu. K tomu podal Ústavný súd ČR vo viacerých prípadoch vysvetlenie, definujúc ako **klúčový rozlišovací faktor mieru aktivity jednania, ktorá môže byť po osobe vyžadovaná za účelom získania dôkazov voči nej**. Každý môže nielenže odmietnuť vypovedať o okolnostiach, ktoré by mu mohli privodiť trestné stíhanie, ale nie je ani povinný dobrovoľne vydať usvedčujúce dôkazy, k tomu nemôže byť nútený poriadkovými pokutami. Naopak nie je vylúčené odňatie veci pri výkone zaistovacieho úkonu, pretože v tom prípade sa vyžaduje len strpenie úkonu, nie aktívne konanie.

Z nálezů ÚS ČR – sp. zn. II. ÚS 255/05 vyplýva. „*Dle názoru Ústavního soudu, není-li dobrovolně splněna povinnost předložit věc důležitou pro trestní řízení, a to je reálné zejména u obviněného, který tak činí právě proto, aby neposkytoval proti sobě věcný důkaz, nelze splnění předkládací povinnosti vynutit, a to ani postupem podle § 66 tr. ř., nemá-li být dotčen čl. 40 odst. 2 Listiny, resp. čl. 6 odst. 2 Úmluvy a čl. 14 odst. 2 Paktu. Donucování ke splnění povinnosti věc předložit cestou aplikace § 66 tr. ř. by bylo ústavní, jestliže by se týkalo jiné osoby než obviněného, zavázané povinností věc doličnou předložit (viz citovaný nálezn sp. zn. Pl. ÚS 29/2000).* Není přitom žádného zásadního rozdílu mezi právem osoby

obviněné odmítnout výpověď a mezi právem osoby nestíhané nebýt – pomocí nepřímých, ale velmi účinných nástrojů – nucena k vydání důkazů, které mohou její trestní stíhání přivodit. Míra konkretizace kontextu, v němž je výzva činěna, podmiňuje možnost kvalifikované obrany dotčených osob. Přitom možnost takové obrany je ústavně zakotvena v čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny [viz nálezy [sp. zn. I. ÚS 431/04](#) (Sbírka nálezu a usnesení Ústavního soudu, svazek 36, nálezy č. 31)]. Ústavní soud neshledal ani v tomto případě důvod k odchýlení se od těchto dříve vyslovených právních závěrů.“

Nález ÚS ČR – I.ÚS 1849/08, ze dne 18.02.2010 (k zásadě zákazu sebeobviňování ve správním řízení) – „*Správní řízení nemůže být v demokratickém právním státě ovládáno zásadou „součinnosti správních orgánů s účastníky řízení“. Svobodný jednatel, jako součást občanské společnosti, nemůže být v právním státě partnerem správního orgánu vykonávajícího vrchnostenská oprávnění. Má naopak povinnost se takovým opatřením podrobit, jsou-li vykonávána řádně, tj. nejde-li o exces. Tak také nelze pokutovat osobu, která odmítne podat správnímu orgánu vysvětlení v případě, kdy je zřejmé, že by jí, byť i jen teoreticky, mohla přispět ke svému postihu za přestupek.“*

Nepochybne je však potrebné uviesť, že určité osobitosti zákazu sebaobviňovania je možné identifikovať v kontexte toho, či sa predmetná zásada porušuje vo vzťahu k fyzickej osobe alebo vo vzťahu k právnickej osobe. V kontexte práva Európskej únie napr. ESD – vo vzťahu k tejto zásade v prípade právnických osôb – jej existenciu potvrdil, t.j. predmetná zásada sa uplatňuje aj vo vzťahu k právnickým osobám, avšak v obmedzenej podobe. V tejto súvislosti sa javí, že ESD považuje za prijateľné „nútiť“ právnické osoby, aby vydali určitý dôkazný materiál, ktorý už existuje alebo ktorý majú mať z podstaty ich podnikateľskej činnosti, na strane druhej ich nie je možné nútiť k tomu, aby sa otvorene (aktívne) priznávali k protiprávnej činnosti formou usvedčujúcich odpovedí na otázky formulované vyšetrojúcimi orgánmi. Uvedené vyplýva napr. z rozsudku ESD – č. 374/87 (Orkem v Komisia), č. T-34/93 (Société Générale v Komisia) a T-112/98 (Mannesmannröhren-Werke AG v Komisia)^[22].

Otázku osobitosti právnických osôb riešil aj Ústavný súd ČR – IV. ÚS 158/13 – „*Původně odmítavé stanovisko Evropského soudu k možnosti vynucovat poskytování dokumentů obchodních společností plynoucí z jeho rozsudku ze dne 25. 2. 1993 ve věci Funke proti Francii (stížnost č. 10828/84) bylo zjevně překonáno rozsudkem velkého senátu ze dne 17. 12. 1996 ve věci Saunders proti Spojenému Království (stížnost č. 19187/91), kde v odst. 69. jmenovaný soud výslovně uvedl, že právo neobviňovat sám sebe je primárně spojeno s respektováním vůle obviněné osoby nevypovídat. Jako obecně uznávané právo v právních systémech smluvních stran Úmluvy i jinde nevztahuje se na užití dokumentů, jež mohou být od obviněného získány donucením, existujících nezávisle na vůli obviněného, jako např. dokumentů získaných na základě příkazu k prohlídce, vzorků dechu, krve, moči a krevní tkáň pro účely testování DNA.“, ako aj stanovisko – sp. zn. Pl. ÚS-st 30/10 – „*různý režim získávání důkazů z hlediska práva neusvědčovat sám sebe se opírá o odlišný charakter výpovědi a uvedených důkazů. Posledně jmenované existují objektivně, nezávisle na vůli obviněného, při jejich opatřování je sice postupováno proti vůli obviněného, nevyžaduje se však po něm jeho aktivní součinnost, ale pouze strpění donucovacích úkonů. Naproti tomu výpověď, slovo, neexistuje objektivně, nezávisle na vůli obviněného, a lze je získat jen proti vůli obviněného, je-li tato zlomena fyzickým nebo psychickým donucením, tj. jen když se poníží důstojnost člověka jako svobodné bytosti [...].“^[23]**

Najvyšší súd USA v kontexte piateho dodatku Ústavy USA (ktorý upravuje zákaz sebaobviňovania^[24]) v rovine aplikácie tohto práva vo vzťahu k právnickým osobám (resp. osobám konajúcim v ich mene) vo veci **White**^[25] rozhodol, že jednotlivci, ktorí vykonávajú určité práva ako zástupcovia kolektívnej skupiny, nerealizujú tým svoje osobné práva a povinnosti a pri výkone týchto právomocí ani nemajú nárok na takéto práva čisto individuálnej povahy... naopak, vykonávajú práva a povinnosti spojené s funkciou, ktorú v predmetnej organizácii zastávajú... pri plnení týchto úloh potom nie sú chránení zákazom sebaobviňovania. Úradné záznamy a dokumenty, ktorými disponujú v súvislosti s výkonom ich právomocí, nie sú dokumentáciou osobnej povahy, ale disponujú ňou titulom, že sú zástupcami predmetnej organizácie, a preto tieto ani nepodliehajú ochrane pred sebaobviňovaním, a to ani v prípade, ak by ich poskytnutie (vydanie) mohlo viesť k obvineniu ich osoby ako jednotlivca^[26]. Vo veci **Braswell v. United States**, 487 U.S. 99, 108 S.Ct. 2284, 101 L.Ed.2d 98 (1988), 493)- Najvyšší súd USA ďalej explicitne uviedol, že práva obsiahnuté v piatom dodatku k Ústave USA (t.j. vrátane zákazu sebaobviňovania) sa nevzťahujú na právnické osoby, pričom podčiarkol, že povinnosť (tieto) doklady vydať existuje dokonca aj v prípade, ak by ich vydanie mohlo viesť k trestnoprávnym následkom na strane fyzickej osoby konajúcej ako zástupca danej právnickej osoby. Rozhodnutie súdu pritom vychádzalo z toho, že precedensy predmetného súdu neboli v súlade s právnym názorom žiadateľa/sťažovateľa v tom zmysle, že i napriek tomu, že dokumenty obchodnej spoločnosti nie sú osobitne chránené, resp. že piaty dodatok Ústavy USA sa na spoločnosti nevzťahuje, poskytnutie konkrétnych dokumentov spoločnosti jej zástupcom, u ktorého by takéto poskytnutie dokumentov mohlo viesť k trestnoprávnym následkom, má byť vnímané oddelene, a to v rovine jeho osobných práv, t.j. že ako osoba nie je povinný požadované dokumenty poskytnúť (keďže by si ich odovzdaním mohol privodiť stíhanie za trestný čin). Súd dodal, že je úplne irelevantné, od koho sa dokumenty vyžadujú, či od spoločnosti ako celku alebo od konkrétnej osoby, ktorá dané dokumenty drží (pozn.: rozumej – disponuje) v mene spoločnosti... požiadavka na aplikáciu piateho dodatku Ústavy USA touto fyzickou osobou ako osobou konajúcou v mene spoločnosti by bola rovnocenná s tým, akoby o predmetnú aplikáciu piateho dodatku žiadala samotná spoločnosť, ktorá však takéto právo (privilégium) nemá. Najvyšší súd USA teda bez ďalšieho ustálil, že zákaz sebaobviňovania sa na právnické osoby nevzťahuje.

Čiastočne opierajúc svoje rozhodnutie aj o argumenty prezentované vyššie (Najvyšším súdom USA), Ústavný súd ČR vo veci sp. zn.: IV.ÚS 158/13 ze dne 14. 3. 2013 dospel k nasledovnému záveru: „**Základní právo neobviňovat se je osobní povahy, a proto se na ně nemůže odvolávat žádná obchodní společnost ani osoby představující její orgány. Proto obchodní společnost a osoby jako její orgány nemohou bez dalšího oprávněně odmítat žádosti orgánů veřejné moci o poskytnutí obchodních knih a dokladů obchodní společnosti s poukazem na zákaz obviňovat sám sebe, a tudíž mohou být oprávněně donucovány k jejich nedobrovolnému poskytnutí. Jinak řečeno, pokud statutární orgán obchodní (či jiné) společnosti poskytne záznamy a dokumenty společnosti, jeho jednání nezakládá svědecké sebeobvinění; je nicméně chráněn proti obviňování sebe sama vlastním ústním svědectvím.**“

Z právneho prostredia Slovenskej republiky je možné v skúmanom kontexte poukázať napr. na rozhodnutie Najvyššieho súdu SR – sp. zn.: 7SŽ/2/2016 a rozhodnutie Ústavného súdu SR – sp. zn.: II. ÚS 291/2013. Aj slovenské správne súdy totiž riešili zásadu nemo tenetur, pričom jej aplikáciu paušálne vo vzťahu k právnickým osobám explicitne nevylúčili. V predmetných konaniach sa riešila otázka povinnosti vysielateľa (televízia) predložiť kontinuálny záznam vysielania. Konkrétne sa jednalo o porušenie povinnosti podľa § 16 ods. 3 písm. l) zákona č. 308/2000 Z. z. o vysielaní a retransmisii a o

zmene zákona č. 195/2000 Z. z. o telekomunikáciách, podľa ktorého – „Vysielateľ je povinný – I/ uchovávať súvislé záznamy vysielania počas 45 dní odo dňa ich vysielania v zodpovedajúcej kvalite; záznam vysielania je vysielateľ povinný poskytnúť rade do 15 dní od doručenia žiadosti rady o poskytnutie tohto záznamu vysielania na zvyčajnom technickom nosiči, ktorého druh určí rada v licencií po dohode s vysielateľom“. Vysielateľ sa deliktu dopustil tým, že nedodal Rade pre vysielanie a retransmisiu na jej vyžiadanie súvislé záznamy vysielania programov sprevádzaných hlasovým komentovaním pre nevidiacich odvysielaných v rámci televíznej programovej služby v období od 01.02.2013 do 28.02.2013 (a to s odkazom na skúmanú zásadu). Oznámenie o začatí správneho konania bolo navrhovateľovi ako účastníkovi správneho konania doručené dňa 24.07.2013, na základe čoho sa začalo správne konanie č. 278-PLO/ O-3497/2013. Navrhovateľ v uvedenom oznámení o začatí správneho konania bol súčasne vyzvaný, aby v lehote najneskôr do 10 dní od doručenia oznámenia v súlade s § 33 ods. 1 a § 34 ods. 3 správneho poriadku zaslal svoje stanovisko. Dňa 21.08.2013 mu bola doručená opätovná výzva na vyjadrenie k podkladom pre rozhodnutie, v ktorej mu bola na vyjadrenie určená lehota 5 dní odo dňa jej doručenia. Navrhovateľ na základe výzvy a poučení uvedených v oznámení Rade vyjadrenie k veci nedoručil. Správny orgán navrhovateľovi napadnutým rozhodnutím uložil sankciu podľa § 64 ods. 1 písm. d/ v spojení s § 67 ods. 2, písm. a/ uvedeného zákona vo výške 6 638,- eur za porušenie povinnosti ustanovenej v § 16 ods. 3 písm. I/ tohto zákona, tým, že nedodal Rade na jej vyžiadanie súvislé záznamy vysielania programov sprevádzaných hlasovým komentovaním pre nevidiacich odvysielaných v rámci televíznej programovej služby v období od 01.02.2013 do 28.02.2013. Podkladom pre vydanie tohto rozhodnutia bol list č. 1060/2013 z 04.03.2013, ktorým boli od navrhovateľa vyžiadané záznamy uvedeného vysielania. Predmetné rozhodnutie považoval vysielateľ za rozporné s právom (porušujúce zásada *nemo tenetur se ipsum accusare*).

Najvyšší súd SR pritom vo veciach tohto typu zastáva nasledovný názor: „Skutkové okolnosti jednoznačne potvrdzujú, že v danom prípade v čase vyžiadania si záznamu vysielania Radou ešte neprebíhalo voči navrhovateľovi ako vysielateľovi správne konanie. Vyžiadanie záznamov vysielania je jednou z foriem výkonu dohľadu Rady nad dodržiavaním právnych predpisov upravujúcich vysielanie a jeho predloženie nie je predložením dôkazu proti sebe, ale poskytnutím informácií o svojej činnosti. Predložené záznamy vysielateľa sa v správnom konaní môžu stať podkladom pre rozhodnutie, avšak až po začatí správneho konania na základe oznámenia Rady o začatí správneho konania vo veci možného porušenia povinnosti vysielateľom uloženej mu zákonom o vysielaní a retransmisii. Nie je možné preto považovať za nezákonný, resp. neprípustný, postup Rady, ktorým si od vysielateľa vyžiadala záznam vysielania, ako to v podanom opravnom prostriedku tvrdí navrhovateľ.“, resp. „Ústavný súd k výkladu povinnosti vysielateľa predložiť záznam vysielania programu (§ 16 ods. 3 písm. I/ zákona č. 308/2000 Z.z.) prijal právny záver, že ak zákon ukladá vysielateľovi povinnosť uchovávať v zákonom stanovenej lehote súvislý záznam vysielania, môže rada reálne skontrolovať splnenie, resp. nesplnenie povinnosti vysielateľom len tak, že si od vysielateľa vyžiada súvislý záznam vysielania a tento je vysielateľ jej povinný poskytnúť na zvyčajnom technickom nosiči. Za stavu, keď je povinnosťou vysielateľa predložiť rade súvislý záznam vysielania, je aj možnosť uloženia pokuty podľa § 67 ods. 2, písm. a/ zákona viazaná na nesplnenie povinnosti predložiť rade súvislý záznam vysielania, a nielen na nepredloženie žadaného záznamu. Súčasne ústavný súd uviedol, že podľa judikatúry EŠLP je rozdiel medzi tým, či správny orgán alebo súd konal v súlade s čl. 6 Dohovoru (čl. 46 ústavy) pri preskúmaní uloženia pokuty za nepredloženie určitých informácií, a tým či môže štát uložiť povinnosť a vyžadovať od fyzických osôb a právnických osôb určité informácie (rozsudok EŠLP J.B. proti Švajčiarsku z 03.05.2001 číslo 31827/96). **Ústavný súd**

dalej vyslovil názor že nemožno v zákonom ustanovenej povinnosti predložiť záznam z vysielania identifikovať „produkciu dôkazov“ proti sebe, ale ide o preukázanie splnenia zákonnej povinnosti, ktorá bola osobám v pozícii sťažovateľky, regulovaným osobitnými právnymi predpismi uložená ex ante vo všeobecnom záujme a ktorá slúži na riadny výkon funkcie rady. Rada ako regulačný orgán môže reálne skontrolovať splnenie, resp. nesplnenie tejto povinnosti vysielateľom len tak, že si od vysielateľa vyžiada súvislý záznam vysielania a tento je vysielateľ povinný jej poskytnúť na zvyčajnom technickom nosiči (IV. ÚS 92/09), čím uloženie povinnosti sleduje legitímny cieľ výkonu kontroly tejto oblasti, pričom miera zásahu (povinnosť vydať záznam) je vzhľadom na postavenie subjektov v oblasti vysielania a retransmisie marginálna, s poukazom na to, že nepredloženie záznamov z vysielania nie je spojené s hrozbou trestnoprávneho postihu. Otázkami nastolenými navrhovateľom v uvedenej námietke vo svojej judikatúre sa tiež zaoberal Najvyšší súd Slovenskej republiky – napr. rozhodnutia sp.zn. 5Sž/37/2011, 5Sž/18/2011, 4Sž/19/2012, 3Sž/102/2007, 8Sž11/2010, 6Sž/21/2012, z ktorých rozhodnutí vyplýva jednoznačný záver, že vyžiadanie si záznamu vysielania je jednou z foriem výkonu dohľadu nad dodržiavaním právnych predpisov upravujúcich vysielanie a retransmisiu a takto získaný záznam, ktorý sa v správnom konaní môže stať podkladom pre rozhodnutie, nie je možné považovať za nezákonný, resp. neprípustný.“

Ak sme sa vyššie cez komparatívnu perspektívu venovali výkladu tohto inštitútu v Českej republike, resp. Spojených štátoch amerických, záverom tejto časti by sme určitý priestor venovali vnímaniu tohto inštitútu vo Švajčiarskej konfederácii. Časť švajčiarskej odbornej verejnosti má za to, že zo zásady *nemo tenetur* môžu existovať výnimky, ale musia mať zákonný základ^[27]. Na strane druhej, existujú právne názory vychádzajúce z toho, že keďže právny základ tohto práva je v medzinárodnom práve verejnom, nie je možné z neho ustanovovať výnimky, a to ani na základe zákona^[28]. Relatívne dlhú dobu sa otázka prípustnosti „porušenia“ tejto zásady odvíjala od toho, či poskytnutie súčinnosti zo strany dotknutej osoby mala aktívnu alebo pasívnu povahu (povinnosť niečo strpieť). Uvedený režim hodnotenia prípustnosti – podľa toho, či ide o konania dotknutej osoby aktívne alebo pasívne – sa však už v súčasnosti stáva prekonaným (a to dokonca aj z pohľadu Európskeho súdu pre ľudské práva).

Z rozhodnutia ESĽP vyplýva, že klasická kategorizácia používaná v súvislosti s prípustnosťou obmedzenia aplikácie uvedenej zásady (na aktívne konania a povinnosť osoby niečo strpieť) je prekonaná a prípustnosť obmedzenia by sa mala testovať vo vzťahu k nasledovným trom faktorom: a) povaha a stupeň donútenia – (druh a intenzita opatrení, ktoré boli použité na získanie dôkazov – fakticky druh a intenzita nátlaku, donútenia a pod.) (the nature and degree of compulsion used to obtain the evidence), b) existujúce právne záruky/nástroje ochrany (obraný) – (the existence of any relevant safeguards in the procedure) a c) spôsob použitia, resp. použitie takto získaného dôkazu (the use to which any material so obtained was put)^[29]. Z uvedeného teda vyplýva, že zákaz sebaobviňovania nemôže byť vnímaný ako absolútne právo (v trestnom práve a teda ani v rámci správneho trestania), ale aj to, že klasický test prípustnosti (aktívne konanie vs. pasívne konanie – povinnosť niečo strpieť) už nie je postačujúci a v obmedzenom rozsahu sa javí prípustným už aj vyžadovanie aktívnej súčinnosti od osoby, ktorej sa vec týka (a to napriek hrozbe jej sekundárneho deliktuálneho postihu). Napriek tomu je ale potrebné uviesť, že neexistujú presné pravidlá, ktoré by mohli byť použité pre účely hodnotenia toho, či určité konanie orgánu verejnej moci je možné *a priori* považovať za konanie predstavujúce zásah (resp. porušenie) uvedeného princípu. Toto, samozrejme, neplatí vo vzťahu k jasným porušeniam tejto zásady zo strany orgánov verejnej moci, ktorí tento princíp

preukázateľne aktívnym konaním popierajú (napr. fyzické nútenie k priznaniu a pod.). V tomto kontexte je potom pri aplikácii tejto zásady potrebné pamätať aj na to, že tak v trestnoprávnom režime, ako aj správnom režime je v súčasnosti možné za verejnoprávne delikty postihovať fyzické osoby aj právnické osoby, pričom aplikácia predmetnej zásady bude mať iné kvalitatívne parametre, resp. obsah pri fyzických osobách a iný pri právnických osobách.

Diskusia na záver – (ne)zodpovedaná otázka

Ako diskusný stimul na záver tejto štúdie považujeme za potrebné poukázať na to, že ustanovenie § 195 SSP pojednáva o základných zásadách obsiahnutých v dvoch základných trestnoprávných kódexoch, a to v Trestnom poriadku a Trestnom zákone. Po prijatí SSP sa však v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky prijal zákon upravujúci trestnú zodpovednosť právnických osôb, a to konkrétne zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov^[30]. Logicky, zákonodarca v čase schvaľovania SSP nemohol predvídať to, že takýto zákon bude prijatý, ako ani jeho finálne znenie, ale napriek tomu je relevantné poukázať na to, že aj tento osobitný zákon obsahuje zásady ukladania trestov, ktoré sa uplatnia v prípade postihovania právnických osôb s odkazom práve na citovaný osobitný zákon. Máme za to, že hoci z SSP vyplýva iba aplikácia tých trestnoprávných zásad, ktoré sú obsiahnuté v Trestnom zákone a Trestnom kódexe; pri rozhodovaní správnych súdov o tom, či v rámci postihovania právnických osôb za správne delikty, by malo byť prihliadané aj na osobitné zásady správneho trestania obsiahnuté v citovanom zákone.

III.

Záver

Záverom štúdie je možné ustáliť to, čo sme indikovali v jej úvode – a síce, že spracovanie tejto témy bude viesť zrejme k viacerým otázkam ako odpovediam. V tejto súvislosti je zrejme, že základné zásady trestného konania, resp. zásady ukladania trestov (podľa trestnoprávných kódexov) nemajú v rámci správneho trestania identický rozsah ani obsah ako je tomu v prípade trestného práva. Rozdiel pritom spočíva nielen v kvantitatívnej stránke, ale aj v obsahovej stránke jednotlivých zásad, keďže z vyššie uvedeného vyplýva, že nie všetky zásady budú v správnom trestaní uplatňované rovnako ako sú uplatňované v trestnom práve. Tu sa potom ako úplne legitímne javí vymedzenie požiadavky uplatňovania predmetných zásad v správnom trestaní tak, ako je táto požiadavka vyjadrená v § 195 SSP. Zákonodarca totiž v súvislosti s trestnoprávnymi zásadami (v kontexte ich verifikácie v priebehu správneho súdnictva) pojednáva o tých trestnoprávných zásadách, „ktoré je potrebné použiť“ na správne trestanie, resp. „ktoré je potrebné použiť“ aj na ukládanie sankcií v rámci správneho trestania. Práve slovné spojenie „ktoré je potrebné použiť“ dáva – podľa nášho názoru – relatívne flexibilný priestor správnym súdom na to, aby ustálili, ktoré zásady trestnoprávnej povahy budú aplikované na správne trestanie, resp. aký bude ich obsah. Máme za to, že nie je možné od správnych orgánov slepo a bez ďalšieho očakávať, že všetky trestnoprávne zásady budú paušálne a v plnom rozsahu aplikovať v rámci konania o všetkých správnych deliktach. Keby tomu tak bolo, zrejme by v národnej právnej úprave (a ani v kontexte medzinárodnoprávných záväzkov Slovenskej republiky) nemalo zmysel rozlišovať delikty na súdne delikty a správne delikty. Z už vyššie uskutočnených analýz totiž vyplýva, že predmetné množiny nebudú identické z kvantitatívneho, ani z kvalitatívneho hľadiska. Autor sa preto

domnieva, že použitie spojenia „*ktoré je potrebné použiť*“ nie je prejavom nedokonalosti zákonodarcu, ale práve naopak, týmto vymedzením sa zabezpečuje flexibilita správnych súdov pri vymedzení toho, ktoré zásady trestnoprávnej povahy sa budú aplikovať na správne trestanie a v akej podobe. Z krátkej analýzy uskutočnenej v tejto štúdii sme pritom poukázali napr. na to, že na rozdiel od trestného práva, v prípade správneho trestania je v určitých prípadoch prípustné aj postihovanie na základe generálnej klauzuly (čo by inak mohlo byť vnímané ako rozpor so zásadou *nullum crimen sine lege* / *nullum crimen sine lege certa*), príp. že zásada *nemo tenetur se ipsum accusare* nemá v prípade správneho trestania rovnaký obsah ako v trestnom práve. Poukazujeme tiež na to, že v prípade konfliktu precedenčnej zásady (v správnom konaní) a zásady individualizácie postihu by preferenčný režim mala mať práve individualizácia postihu, pričom precedenčná zásada by mala byť aplikovaná komplementárne. V závere štúdie naznačujeme, že SSP odkazuje v kontexte trestnoprávných zásad na dva základné pramene práva (na tomto úseku) – Trestný zákon a Trestný poriadok, pričom zásady postihovania právnických osôb (v trestnoprávnom režime) upravuje aj osobitný zákon (č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnickej osoby). Prezentujeme úvahu, že na postihovanie právnických osôb (za správne delikty), by sa mali primerane aplikovať zásady trestania obsiahnuté aj v tomto osobitnom predpise.

Použité informačné zdroje:

1. ENGLER, MARC in: MARCEL ALEXANDER NIGGLI/MARIANNE HEER/HANS WIPRÄCHTIGER (Hrsg.), Basler Kommentar, Schweizerische Strafprozessordnung, Jugendstrafprozessordnung, 2. Aufl., Basel 2014
2. Fečík, M. – Srebalová, M. In Baricová, J., Fečík, M., Števček, M., Filová, A. a kol. Správny súdny poriadok. Veľké komentáre. C. H. BECK : Bratislava, ISBN: 978-80-7400-678-4
3. Harkabus, M. – Likvidácia dôkazov zo strany páchatel'ov trestnej činnosti a princíp nemo tenetur se ipsum accusare. In: Magister Officiorum. č. 2/2012. Učená právnická spoločnosť : Bratislava, 2012, ISSN: 1338-5569)
4. Hašanová, J. in Cepek, B. a kol. Správne právo hmotné. Všeobecná časť. Wolters Kluwer : Bratislava. 2018, ISBN 978-80-8168-784-6, str. 356
5. Havrlentová, D. Ako trestať? Filozofia trestu. In Potásch, P. (ed) Správne delikty a správne trestanie v stredoeurópskom právnom priestore – súčasnosť a vízie. Zborník príspevkov z odborného seminára s medzinárodnou účasťou, október 2010, Paneurópska vysoká škola/Eurokódex : Bratislava/Žilina, 2010, ISBN 978-80-89447-35-0
6. Ivor, J. – Polák, P. – Záhora, J. Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. Wolters Kluwer : Bratislava. 2016. ISBN: 978-80-8168-509-5, s. 28 a nasl.
7. Košičiarová, S. v publikácii Správny poriadok – komentár (Heuréka : Šamorín, 2004) na str. 25 označuje túto zásadu ako „zásada materiálnej rovnosti“
8. OTT, DOMINIQUE – Der Grundsatz «nemo tenetur se ipsum accusare», unter besonderer Berücksichtigung der strassenverkehrsrechtlichen Pflichten, Diss. Zürich, Zürich/Basel/Genf 2012
9. Potasch, P. Komparatívne perspektívy verejnoprávnych deliktov. Eurokódex : Žilina. 2011, ISBN: 9788089447534
10. Sepeši, P. Implementácia Smernice o ochrane životného prostredia prostriedkami trestného práva do právneho poriadku SR. In Potásch, P. (ed) Správne delikty a správne trestanie v stredoeurópskom právnom priestore – súčasnosť a vízie. Zborník príspevkov z odborného seminára s medzinárodnou účasťou, október 2010, Paneurópska vysoká škola/Eurokódex : Bratislava/Žilina, 2010, ISBN 978-80-89447-35-0
11. SCHMID, NIKLAUS Handbuch des schweizerischen Strafprozessrechts, 2. Aufl., Zürich/St. Gallen 2013
12. Sobihard, J. v publikácii Správny poriadok – Komentár (piate prepracované vydanie) – Iura Edition : Bratislava, 2011
13. Vrabko, M. a kol. Správne právo procesné. Všeobecná časť. Bratislava : C. H. BECK, 2013, na str. 67
14. Záhora, J. – Šimovček, I. Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Komentár. Wolters Kluwer : Bratislava. 2016. ISBN 9788081684135
15. Pozn.: Všeobecne záväzné právne predpisy, zbierky rozhodnutí, stanovísk, webové pramene a i. (Slovenská republika a iné štáty) – pozri samotný text štúdie.

Poznámky pod čiarou

[1] Hašanová, J. in Cepek, B. a kol. Správne právo hmotné. Všeobecná časť. Wolters Kluwer : Bratislava. 2018, ISBN 978-80-8168-784-6, str. 356

[2] § 72 zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách ustanovuje: „Disciplinárny priestupok je zavinené porušenie právnych predpisov alebo vnútorných predpisov vysokej školy alebo jej súčastí, alebo verejného poriadku.“

[3] § 2 ods. 1 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch deklaruje: „Priestupkom je zavinené konanie, ktoré porušuje alebo ohrozuje záujem spoločnosti a je za priestupok výslovne označené v tomto alebo v inom zákone, ak nejde o iný správny delikt postihnuteľný podľa osobitných právnych predpisov alebo o trestný čin“.

[4] Potasch, P. Komparatívne perspektívy verejnoprávných deliktov. Eurokódex : Žilina. 2011, ISBN: 9788089447534

[5] Fečík, M. – Srebalová, M. In Baricová, J., Fečík, M., Števček, M., Filová, A. a kol. Správny súdny poriadok. Veľké komentáre. C. H. BECK : Bratislava, ISBN: 978-80-7400-678-4 – str. 968

[6] Ustanovenie § 71 ods. 1 SSP pritom deklaruje, že „Ak osobitný predpis upravujúci priestupky, kárne, disciplinárne a iné správne delikty (ďalej len „správny delikt“) ...“, čím zavádza obsahové vymedzenie pojmu správny delikt pre účely SSP, resp. správneho deliktu (v užšom zmysle) – k tomu porovnaj: Fečík, M. – Srebalová, M. Baricová, J., Fečík, M., Števček, M., Filová, A. a kol. Správny súdny poriadok. Veľké komentáre. C. H. BECK : Bratislava, ISBN: 978-80-7400-678-4 – str. 968

[7] Havrlentová, D. Ako trestať? Filozofia trestu. In Potasch, P. (ed) Správne delikty a správne trestanie v stredoeurópskom právnom priestore – súčasnosť a vízie. Zborník príspevkov z odborného seminára s medzinárodnou účasťou, október 2010, Paneurópska vysoká škola/Eurokódex : Bratislava/Žilina, 2010, ISBN 978-80-89447-35-0, str. 55

[8] Izoláciou pre účely správneho trestania je možné považovať napr. zákaz činnosti.

[9] K tomu pozri Sepeši, P. Implementácia Smernice o ochrane životného prostredia prostriedkami trestného práva do právneho poriadku SR. In Potasch, P. (ed) Správne delikty a správne trestanie v stredoeurópskom právnom priestore – súčasnosť a vízie. Zborník príspevkov z odborného seminára s medzinárodnou účasťou, október 2010, Paneurópska vysoká škola/Eurokódex : Bratislava/Žilina, 2010, ISBN 978-80-89447-35-0, str. 181

[10] § 202 ods. 1 písm. a) SSP – V správnej žalobe sa musí okrem všeobecných náležitostí podania podľa § 57 uviesť a) označenie druhu žaloby

[11] Fečík, M. – Filová, A. In Baricová, J., Fečík, M., Števček, M., Filová, A. a kol. Správny súdny poriadok. Veľké komentáre. C. H. BECK : Bratislava, ISBN: 978-80-7400-678-4 – str. 992

[12] Ivor, J. – Polák, P. – Záhora, J. Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. Wolters Kluwer : Bratislava. 2016. ISBN: 978-80-8168-509-5, str. 28 a nasl.

[13] Pre úplnosť dodávame, že uvedený režim bol na úseku hospodárskej súťaže akceptovaný aj orgánmi EÚ (vrátane Súdneho dvora Európskej únie).

[14] Porovnaj napr.: Košičiarová, S. v publikácii Správny poriadok – komentár (Heuréka : Šamorín, 2004) na str. 25 označuje túto zásadu ako „zásada materiálnej rovnosti“ (rovnako napr. Vrabko, M. a kol. Správne právo procesné. Všeobecná časť. Bratislava : C. H. BECK, 2013, na str. 67)-, Sobihard, J. v publikácii Správny poriadok – Komentár (piate prepracované vydanie) – Iura Edition : Bratislava, 2011 – na str. 34 predmetnú

zásadu neoznačuje žiadnym konkrétnym označením. Na strane druhej, napr. nasledovné rozhodnutia NS SR vyslovene uvádzajú v súvislosti s ustanovením § 3 ods. 5 (druhá veta) Správneho poriadku pojem „precedenčná zásada“ – sp. zn.: 5Sžp/20/2011, sp. zn.: 4Sži/43/2014, sp. zn.: 7Sžo/58/2016 a i. Práve pojem „precedenčná zásada“ je používaný napr. aj v zákonodarnom procese (k tomu pozri napr. parlamentnú tlač 1103 – www.nrsr.sk) – r. 2018 a i. Rovnako aj rozhodovacia prax správnych orgánov čoraz častejšie pomenúva zásadu podľa § 3 ods. 5 (druhá veta) Správneho poriadku ako „precedenčná zásada“ – napr. „Stavebný úrad v danej súvislosti vyhodnotil aj skutočnosť, že aj v iných administratívnych konaniach týkajúcich sa umiestňovania alebo povolenia iných malých vodných elektrární sa v skutkovo a právne podobných prípadoch postupovalo tak, že predmetné stavby boli vyhodnotené ako líniové stavby. Úrad preto aj z dôvodu zachovania právnej istoty a neporušovania precedenčnej zásady správneho konania, ako aj vyhodnotením príslušných právnych predpisov, určil predmetnú stavbu ako líniovú stavbu a v zmysle tejto skutočnosti realizoval doručovanie v zmysle príslušných ustanovení správneho poriadku.“ (Mesto Žiar nad Hronom – stavebný úrad – č. k.: 1933/2017; O:20156/2017) a i.

[15] Vrabko, Marián – In Vrabko, M. a kol. Správne právo procesné. Všeobecná časť. Bratislava : C. H. BECK, 2013, str. 67

[16] Zákaz sebaoviňovania je možné identifikovať aj v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach (čl. 14 ods. 3 písm. g)) – “Každý, kto je obvinený z trestného činu, má mať tieto minimálne záruky: g) nesmie byť nútený svedčiť proti sebe alebo priznať vinu.”

[17] Jalloh proti Nemecku z 11. júla 2006, číslo sťažnosti 54810/00, odsek 100

[18] „...the prosecution in a criminal case [must] seek to prove their case against the accused without resort to evidence obtained through methods of coercion or oppression in defiance of the will of the accused.“

[19] „...[it was not making a judgement on] whether the right not to incriminate oneself is absolute or whether infringements of it may be justified in particular circumstances.“

[20] „...[the right to not self-incriminate] does not extend to the use in criminal proceedings of material which may be obtained from the accused through the use of compulsory powers but which has an existence independent of the will of the suspect such as , inter alia, documents acquired pursuant to a warrant, breath, blood and urine samples and bodily tissue for the purpose of DNA testing.“

[21] Usnesení Policie České republiky, Služby kriminální policie a vyšetřování, Ústí nad Labem, ze dne 13. 9. 2004 sp. zn. ČTS: ORUL-86/SKPV2-2002, kterým byla stěžovatelce uložena pořádková pokuta, a usnesení Okresního státního zastupitelství v Ústí nad Labem ze dne 12. 5. 2005 č. j. 2 Zt 408/2003-26

[22] Pre úplnosť uvádzame, že všetky tri veci sa týkajú agendy hospodárskej súťaže (ktorá sa vyznačuje určitými právnymi špecifikami) – k tomu pozri aj výklad vyššie.

[23] K veci Funke proti Francúzsku, na ktorý sa v texte odkazuje, uvádzame: ESLP sa aplikáciou princípu nemo tenetur zaoberal vo viacerých rozhodnutiach, pričom túto zásadu skúmal z rôznych aspektov. V oblasti daňových trestných činov je podnetnou a zaujímavou skupina judikátov reprezentovaná najmä rozhodnutiami vo veciach Funke proti Francúzsku a J.B. proti Švajčiarsku. Z týchto rozhodnutí, okrem iného, vyplýva, že princíp nemo tenetur chráni podozrivého aj pred nútením k poskytnutiu listinných dôkazov proti sebe samému v administratívnom konaní a následným použitím takýchto dokumentov v rámci trestného konania. Súd v rozhodnutí Saunders proti Spojenému kráľovstvu uzavrel, že výsady vyplývajúce z princípu nemo tenetura sťahujú aj na nepoužiteľnosť svedeckej výpovede získanej v priebehu predchádzajúceho správneho konania pod hrozbou trestnej sankcie v nasledujúcom trestnom konaní. (Harkabus, M. – Likvidácia dôkazov zo strany páchatelov trestnej činnosti a princíp nemo tenetur se ipsum accusare. In: Magister Officiorum. č. 2/2012. Učená právnická spoločnosť : Bratislava, 2012, ISSN: 1338-5569)

[24] No person shall be held to answer for a capital, or otherwise infamous crime, unless on a presentment or indictment of a Grand Jury, except in cases arising in the land or naval forces, or in the Militia, when in

actual service in time of War or public danger; nor shall any person be subject for the same offence to be twice put in jeopardy of life or limb; nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself, nor be deprived of life, liberty, or property, without due process of law; nor shall private property be taken for public use, without just compensation.

[25] United States of America v White (1944), case number: 366, 322 U.S. 694, 695

[26] „But individuals, when acting as representatives of a collective group, cannot be said to be exercising their personal rights and duties nor to be entitled to their purely personal privileges. Rather they assume the rights, duties and privileges of the artificial entity or association of which they are agents or officers and they are bound by its obligations. In their official capacity, therefore, they have no privilege against self-incrimination. And the official records and documents of the organization that are held by them in a representative rather than in a personal capacity cannot be the subject of the personal privilege against self-incrimination, even though production [487 U.S. 99, 111] of the papers might tend to incriminate them personally.“

[27] Napr. NIKLAUS SCHMID, Handbuch des schweizerischen Strafprozessrechts, 2. Aufl., Zürich/St. Gallen 2013, N 671 ff, DOMINIQUE OTT, Der Grundsatz «nemo tenetur se ipsum accusare», unter besonderer Berücksichtigung der strassenverkehrsrechtlichen Pflichten, Diss. Zürich, Zürich/Basel/Genf 2012; MARC ENGLER, in: MARCEL ALEXANDER NIGGLI/MARIANNE HEER/HANS WIPRÄCHTIGER (Hrsg.), Basler Kommentar, Schweizerische Strafprozessordnung, Jugendstrafprozessordnung, 2. Aufl., Basel 2014, Art. 113 N 3

[28] Napr. MARC ENGLER, in: MARCEL ALEXANDER NIGGLI/MARIANNE HEER/HANS WIPRÄCHTIGER (Hrsg.), Basler Kommentar, Schweizerische Strafprozessordnung, Jugendstrafprozessordnung, 2. Aufl., Basel 2014, Art. 113 N 3

[29] K tomu pozri (ESLP) – O ‘Halloran and Francis v. The United Kingdom, č. 15809/02 a č. 25624/02

[30] K tomu pozri ZÁHORA, J. – ŠIMOVČEK, I. Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Komentár. Wolters Kluwer : Bratislava. 2016. ISBN 9788081684135